

Topgöl, Ç. ve Elibol, G. C. (2019). Kurum Bakımı Altındaki 0-6 Yaş Çocukların Yaşama Mekânlarının Ev Kazaları Açısından İncelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 121-146.

Araştırma

Makale Geliş Tarihi: 06.09.2018
Makale Kabul Tarihi: 31.10.2018

KURUM BAKIMI ALTINDAKİ 0-6 YAŞ ÇOCUKLARIN YAŞAMA MEKÂNLARININ EV KAZALARI AÇISINDAN İNCELENMESİ¹

Evaluation of the Living Spaces of 0-6 Aged Children under Institutional Care, in terms of Home Accidents

Çağla TOPGÖL*

Gölçin Cankız ELİBOL**

* Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, Beytepe, Ankara, caglagenis@outlook.com, ORCID ID: 0000-0002-8390-0236

** Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, Beytepe, Ankara, gcelibol@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0002-6529-2855

ÖZET

Zihinsel, sosyal, duygusal ve fiziksel anlamda gelişimin önemli olduğu çocukluk döneminin sağlıklı bir aile ortamında geçirilmesi, çocukların topluma uyumlu bireyler olarak yetişmesi anlamında önemli bir süreçtir. Bununla birlikte, 0-6 yaş grubu çocukların fiziksel gelişimlerinin ve toplumsal davranışlarının şekillenmesinde; sürekli etkileşim içinde buldukları, zamanlarının büyük kısmını geçirdikleri mekânlar arasında yer alan konut mekânları büyük öneme sahiptir.

¹ Çalışma, birinci yazarca tamamlanmış Yüksek Lisans Tezi kapsamında elde edilen bilgi ve sonuçları içeren orijinal araştırma makalesidir; daha önce başka bir yayın organında yayınlanmamıştır veya yayınlanmak üzere başka bir yayın organına gönderilmemiştir.

Bu kapsamda gerçekleştirilen çalışmada, korunmaya ihtiyacı olan çocuklara sağlanan bakım yöntemlerinden biri olan çocuk evleri örneği ile çocukların yaşam alanları, ev kazaları üzerinden incelenmiştir. Amaç, kurum bakımı altındaki çocukların yaşam alanlarını bu özelde gözlemek ve çocuklara daha uygun mekânlar yaratmak için öneriler geliştirmektir. Çalışma nitel bir zemine sahip olmakla birlikte, araştırma kapsamında karma araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Çalışma kapsamında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (çalışmanın yürütüldüğü esnada kurum adının Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olması sebebiyle, makale içerisinde eski ad ile anılmıştır)'na bağlı Ankara ili Çocuk Evleri'nden 0-6 yaş grubu çocukların bulunduğu evlerde, çocukların bakımından sorumlu bakım elemanları ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş olup, çocukların yaşam alanlarında geçirdikleri ev kazaları ile ilgili sorular sorulmuş; bu mekânlar ve mobilyalarla ilgili gözlemlerde bulunulmuştur. Görüşmeler içerik analizine tabi tutulmuş; elde edilen veriler Haddon Matrisi yöntemi kullanılarak kaza anının evreleri ve fiziksel koşulları kapsamında kategorilere ayrılmıştır. Bulgu ve gözlemlerde, ev kazaları anlamında mobilya-donatı dışı sebepli olaylara da değinildiği görülmekle birlikte veriler araştırma kapsamı çerçevesinde incelendiğinde, çocuk evlerinde kullanılan mobilya ve donatıların her zaman yaş gruplarına göre düzenlenmediği ve bu nedenle kimi olumsuzluklara yol açabildiği sonucuna varılmıştır. Bu kapsamda, gözlemler sonucu tespit edilen eksiklikler ve araştırma sonucu elde edilen bulgular göz önünde bulundurularak okul öncesi yaş grubuna uygun yatma alanı tasarım önerisi getirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: ev kazaları, kurum bakımı, iç mekân tasarımı, çocuk evleri

ABSTRACT

Childhood is a period in which mental, social, emotional and physical development is important. Childhood spent in a healthy family environment is an important process in terms of raising children as socially compatible individuals. Besides, houses are of great importance in shaping the physical development and social behaviours of children aged 0-6 as they are residential places where children interact in a constant manner and spend most of their time.

Within this scope, in this study, the living spaces of children's shelters for children under institutional care, were investigated under the title of home accidents. The aim of the study is to observe the living areas of children under institutional care in this particular context and to develop recommendations to create more suitable spaces for children. Although the study has a qualitative base, mixed research methods were used during the research. Within the scope of the study, face-to-face interviews were conducted with the care staff responsible for the care of children in the houses of children in the 0-6 age group from the Children's Houses of Ankara Province, affiliated to the Ministry of Family, Labour and Social Services (formerly named as the Ministry of Family and Social Policies). Questions about the household accidents in the living areas of the children were asked and observations were made about these places and furniture.

Obtained data were categorised according to Haddon Matrix method in which the categorisation was made in reference to the phases of accidents and physical conditions. In findings, it was observed that participants also referred to some home accidents which were not furniture or fittings-driven; however, when the findings were evaluated in terms of the scope of the study, it was seen that these houses were not always furnished suitable for this age group, and thereby cause some problems. Within this scope, an exemplary space design was suggested for pre-school children sleeping/living rooms.

Keywords: *home accidents, institutional care, interior design, children's shelters*

GİRİŞ

Kazalar; kazanın meydana geldiği yere, kazanın oluş şekline, yaralanmanın şiddetine ve cinsine göre sınıflandırılmaktadır. Trafik, iş, ev, spor kazaları olarak sınıflandırılabilen kazalar arasında ev kazaları, yaşanan konut veya konut çevresinde meydana gelen, trafik kazaları gibi sık karşılaşılan olaylar olarak tanımlanmaktadır (Erkal, 1992: 2).

Ev kazaları; düşme, yanma, boğulma, zehirlenme, ateşli silah yaralanmaları olarak sıralanabilir. Görülme sıklığı açısından düşmeler, en sık karşılaşılan ölümcül ev kazası türüdür ve diğer kaza türleri sırasıyla takip etmektedir (Stack ve Elkow, 1966: 69).

Zamanlarının büyük kısmını evde geçirmeleri sebebi ile 0-6 yaş grubu çocuklar ev kazalarına sık maruz kalan grupta bulunmaktadır. Öğrenme, keşfetme isteği ile sürekli hareket halinde olmaları, deneyimsizliklerden ötürü tehlikelerin bilincinde olmayıp, olumsuzluklardan kendilerini koruyabilecek gelişimsel beceriye sahip olmamaları ev kazası geçirme olasılıklarının yüksek olmasının nedenleri arasında sayılabilmektedir (Özcebe, 2005: 154).

Kaza sonucu yaralanmalar ve meydana gelen olaylar, morbidite (hastalık) veya mortalite (ölüm) riskinin artmasına, insanın yaşam standardının düşmesine neden olmaktadır. Dünyada sayısız çocuğun ölümü veya yaralanmasına neden olmasından dolayı kazalar önemli sosyal problemler arasında yer almaktadır (Nishida ve Diğ., 2015: 1872).

Bununla birlikte, çocukların sağlıklı bir aile ortamında yetişmeleri, gelişmeleri, eğitim görmeleri fiziksel ve ruhsal gelişimleri açısından önemli etkenler arasında sayılabilmektedir. Çocukluk dönemi, zihinsel, sosyal, duygusal ve fiziksel anlamda

gelişimin önemli olduğu bir dönemdir ve bu dönemin sağlıklı bir biçimde geçebilmesi için çocuğun aile yanında yetişmesi önemli bir noktadır (Şimşek ve Diğ., 2008: 236). Ancak, ailevi sorunlar, maddi-manevi yetersizlikler ve bunun gibi birçok olumsuz şarttan dolayı çocuğun aile yanında bakım ve korumasının gerçekleştirilemediği durumlarda devlet bu sorumluluğu, sosyal hizmet amaçlı kurum ve kuruluşlar tarafından yerine getirmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na (çalışma içinde ASPB olarak anılacaktır) bağlı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce (çalışma içerisinde ÇHGM olarak anılacaktır) yürütülen bu sistem genel anlamı ile ele alındığında, aile ortamından mahrum kalan çocukların sağlıklı gelişimleri, korunmaları, eğitimleri, rehabilitasyon süreçleri vb. sosyal hizmet uygulamalarını düzenleme ve yürütme üzerine kuruludur (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2011).

Çocukların fiziksel, psikolojik gelişimleri için, sağlıklı aile ortamı kadar sağlıklı bir fiziksel çevreye de ihtiyaç duyulmaktadır. Çevre, bir çocuğun gelişme sürecini etkileyen faktörler içinde yer almaktadır ve ihtiyaçlara göre şekillenebilmesi, düzenlenebilmesi yönünden, kalıtsal özellikler gibi değiştirilme şansı bulunmayan faktörlerden ayrılmaktadır (Aydoğan, 2006: 27). Bu kapsamda, çocuğun bilişsel ve zihinsel gelişimine katkısı açısından mekân tasarımının önem taşıdığı söylenebilmektedir. Toplum içinde buldukları konum dolayısıyla dezavantajlı sayılabilen korunmaya ihtiyacı olan çocukların yaşam alanları, sağlıklı bir gelişim süreci geçirebilmeleri açısından önemli bir etken olarak sayılabilmektedir. Kurum bakımı altında bu süreci geçirmek zorunda kalan çocukların, çevreyi tanımaya başladıkları okul öncesi yaş döneminden itibaren gelişimlerine uygun tasarlanmış bir mekânda büyümeleri toplumun gelişimi ve devamlılığı yönünden önemli sayılabilmektedir.

Her insan kendi gereksinimlerini karşılayabileceği bir ortama, çevreye ihtiyaç duyar. İnsanın çevresi ile ilgili beklentisi kültürel farklılıklar, yaş, cinsiyet gibi kişisel özelliklerine göre farklılık göstermektedir (Bozdayı, 2004). Mekânla ilgili duygusal deneyimler ve dolayısıyla mekân ve beden arasındaki etkileşim, sınırsız bir niteliktedir. Bu tür deneyimleri tekrar yaşatma isteği ise kullanıcıları mekân yaratmaya itmektedir (Demirel, 2017: 171). Malzeme kullanımı, renk, mobilya stilleri gibi mekâna ait nitelikler çocukların motivasyonunu olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Çapanoğlu, 2015: 685). Bu bağlamda, fiziksel ve zihinsel gelişimini henüz tamamlamamış olan okul öncesi dönemi çocuklar için tasarlanmış bir çevre çok büyük önem taşımaktadır. Uyarıcılarla zenginleştirilmiş, güvenli, sağlıklı bir ev ortamı çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimi açısından temel oluşturmaktadır (Aydoğan, 2006: 28). Bu yüzden, çeşitli

nedenlerle ailelerinden ayrı yaşamak zorunda olan ve duygusal yönden eksiklik hissedebilen, koruma kararı altındaki çocukların yaşam alanlarının, yaş gruplarının özelliklerine göre tasarlanması onların fiziksel ve zihinsel gelişmelerine katkı sağlar nitelikte olmalıdır.

Çocuğun bilişsel ve zihinsel gelişimine katkısı açısından mekân tasarımı önem taşımaktadır (Gür ve Zorlu, 2002). Mekânın görülebilir tarafı, göze anlık gerçeklik olarak yansıyan fiziksel özelliklerdir. Mekânda görünmeyen ve bellekte kalıcı olanlar ise mekânın bize duygusal olarak deneyimlettikleridir (Demirel, 2009: 242). Buna göre, mekânların, çocukların gelişim aşamalarına farklı yönlerden etki ettiği söylenebilecektir. Bu bağlamda, özellikle okul öncesi yaş grubu çocuklar için temel yaşam alanlarında, çocuğun sağlığı ve güvenliği ile fiziksel ve ruhsal gelişimi açısından mekân organizasyonunun arz ettiği önem de ön plana çıkmaktadır.

Çalışma bu anlamda, kurum bakımı altındaki çocukları ele almaktadır. Kurum bakımı altındaki 0-6 yaş grubu çocuklarının yaşama alanları incelenmiş, maruz kalabildikleri ev kazaları ve bunların mekân tasarım öğeleriyle olan ilişkileri araştırılmıştır. Bu kapsamda, mekânlarındaki düzenlemeler, mobilya ve donatılar bu açıardan incelenmiş; bu konunun birinci derece muhatapları olan görevlilerin bu konudaki görüş ve deneyimleri bu çerçevede aktarılmıştır.

Amaç, kurum bakımı altındaki 0-6 yaş grubu çocukların yaşam alanlarını bu özelde değerlendirmek ve çocuklara daha uygun mekânlar yaratmak için çözüm önerilerinde bulunmaktır. Bu bağlamda, gerçekleştirilen çalışmada, elde edilen verilere uygun kriterler doğrultusunda bir yatma mekânı tasarımı ve bu tasarımın uygulandığı ürünlerin tedariki konusunda bir sistem önerisinde bulunulmuştur.

GENEL BİLGİLER

Ev kazalarında, mekân ile doğrudan ilişkili pek çok faktör bulunmaktadır. Örneğin, konutun yaşı ve standartlara uygun olmayan koşullar ev kazalarına neden olan faktörler arasındadır. Eski ve bakımsız yapıların elektrik, ısıtma ve sıhhi tesisatlarında görülebilen aksaklıklar, dar merdiven boşlukları, konut güvenlik donanımlarındaki eksiklikler vb. olumsuz koşulların ev kazası geçirmeye yönelik tehlike riskini arttırdığı bilinmektedir (Shenassa ve Diğ., 2003: 634).

Kaza görülme sayısı ve kaza olasılığını arttıracı donatıların yoğunluğu da bazı konut mekânlarını riskli bölgeler haline getirebilmektedir. Mutfak, yaşam alanı ve

banyolar kullanım sıklığı göz önünde bulundurulduğunda kaza riski yüksek mekânlar arasında yer almaktadır (Phelan ve Diğ., 2009: 302). Aynı zamanda, konutta yaşayan insan sayısındaki artış, bilinç eksikliği, güvenlik önlemlerinin zayıflığı, güç gerektiren aletlerin kullanımı, konut ve çevresinde cam vb. kırılabilirliği yüksek malzemelerin kullanımı belirtilen mekânlarda ev kazası geçirme olasılığını arttıran etmenler arasında sayılabilmektedir (Stack ve Elkow, 1966).

Kazaların türlerine, meydana geldikleri yerlere ve davranışlara göre analiz edilmesi, kazaların oluşumu ve önlenmesine yönelik ipuçları vermektedir. Bu bağlamda, özellikle kış aylarında soba benzeri ısıtıcıların kullanıldığı yaşama mekânları, kesici aletlerin ve pişirme amaçlı ısı kaynaklarının kullandığı mutfaklar, ıslak zeminlerin sık olduğu banyolar yanma, düşme, haşlanma gibi çeşitli kazaların sık rastlandığı konut mekânları olarak ele alınmaktadır (Stack ve Elkow, 1966; Erkal, 2011: 26).

Çanakkale ilinde, bir okulöncesi kurumda bulunan çocuklar üzerinden yapılan ev kazaları araştırmasına göre, yaşam alanında (salon) kaza görülme sıklığı % 28,6; mutfakta %23,5; banyoda ise %20,4 oranındadır. Bunu %7,1 oran ile yatak odası izlemiş olup, balkon, koridor, merdiven vb. konut ve çevresinde yer alan alanlardaki kazalar %20,4'lük dilimde yer almaktadır. Araştırma sonucunda kazaların sık gerçekleştiği alanların çocuklar ve aile bireyleri tarafından yoğun kullanımda olduğu ve bu alanlardaki mevcut donatıların konutun diğer alanlarına oranla daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır (Kurt ve Aytekin, 2015: 24) .

ABD'de gerçekleştirilen bir çalışmaya göre, televizyon ve diğer donatı elemanlarının devrilmesi sonucu yaralanmaların sayısı her yıl artmakta olup, bu yaralanmalar çoğunlukla 0-6 yaş grubu çocuklarda, ev ortamında meydana gelmektedir. 1990-2007 yılları arası mobilya, donatı elemanı devrilmesi sonucu yaralanma nedeniyle hastaneye başvuru yapan 17 yaşından küçük 8506 hasta üzerinden yapılan çalışmada, yaralanmaların %90,4'ünün ev ortamında gerçekleştiği tespit edilmiştir. Özellikle televizyonların, taşıma amacı taşımayan donatıların (konsol, raf vb.) üzerine yerleştirilmesi sonucu televizyon ve/veya donatıların çocuğun üzerine devrilmesi sık rastlanan yaralanma sebepleri arasında bulunmaktadır (Gottesman ve Diğ., 2009: 854).

Kansas Sağlık Kurulu ve New York Sağlık Departmanı tarafından araştırılan ölümlerle sonuçlanan 987 ev kazasının dörtte birinin yatak odasında gerçekleştiği görülmüştür.

Bunu sırasıyla mutfak, avlu, iç merdivenler, yaşam alanı, konut dışındaki merdivenler ve banyo takip etmektedir (Stack ve Elkow, 1966).

Bursa Nilüfer Halk Sağlığı Eğitim ve Araştırma Bölgesi'nde yaşayan 0-6 yaş grubu çocukların ev kazası geçirme sıklığı ve buna ilişkin etmenler üzerine yapılan çalışma sonucunda düşme en sık karşılaşılan kaza tipiyken, kesici, delici aletlerle yaralanmalar ve yanıklar sırasıyla 2. ve 3. sırayı almıştır (Karatepe ve Akış, 2013: 165).

Okulöncesi yaş grubu çocuklarda görülen ev kazalarını inceleyen bir araştırmada, 0-1 yaş arası çocuklarda %63,3 oranla düşme, en sık karşılaşılan kaza türüdür. Bunu %14,4 ile kesici alet yaralanmaları, %13,4 ile zehirlenmeler, boğulmalar ve yanıklar sırasıyla takip etmektedir. 1-3 yaş arasında düşme oranının %34,0 olduğu ve zehirlenme, kesici alet yaralanmalarının diğer sık görülen kaza tiplerinden olduğu görülmüştür. 4-6 yaş aralığında ise; %37,9 ile kesici alet yaralanmalarının ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Bu yaş grubunda %25,9 ile düşme ve zehirlenmeler diğer kaza türlerindedir (Birinci, 2005).

Çocuğun kaza sonucu yaralanmasını engelleyebilmek ya da olası kazanın şiddetini azaltabilmek adına çeşitli yaklaşımlar öne sürülmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), çocuklarla ilgili kazaları engellemek için uygulanabilecek 6 öneri sunmaktadır. Yasalar, yönetmelikler ve bunların uygulanması, ürün geliştirme (modifikasyon), çevresel değişiklikler, koruma ve güvenlik ürünlerinin tanıtımı, destekleyici ev tefrişleri ve kazaların nedenleri ve önlemlerine ilişkin eğitim, öğretim programlarının uygulanması olarak sunulan bu 6 öneriden 'pasif strateji' olarak adlandırılan çevresel değişiklikler, ev kazalarının önlenmesinde en etkili yöntemlerden biri olarak vurgulanmaktadır. Bu kapsamda, çevresel iyileştirme yönteminde, çocukluk çağı gelişim evrelerinde sergilenen davranışların farklılığı gibi etmenler göz önünde bulundurularak, ev ortamındaki olası kaza durumlarının somut olarak öngörülebilmesi gerekmektedir (Nishida ve Diğ., 2015: 1878). Bu yaklaşım doğrultusunda tasarlanan mekânların, çocukluk çağı ev kazalarını önlemede ve/veya etkilerini azaltmada önemli rol oynayabileceği söylenebilecektir. Bu rol, kurum bakımı altındaki çocuklara yönelik mekânlarda çok daha önemli hale gelmektedir; zira mekân içi düzenlemeler aile içi ortamlarda olduğu kadar özelleşmiş ve kişiye özel nitelikte olamayabilmektedir.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2016 yılı Aralık ayı istatistiklerinde yer alan verilere göre kurum bakımı adı altında çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, çocuk yuvası

ve kız yetiştirme yurdu, sevgi evi, çocuk evleri, çocuk destek merkezleri gibi 1.270 kuruluş bulunmakta olup 13.319 çocuğa koruma ve bakım hizmeti verilmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2016).

Aile ortamında bakım ve koruma hizmeti, sosyal ve ekonomik açıdan yetersiz durumda bulunan ailelerin çocuğunun bakımının, ailesi ya da yakınları tarafından yine aile ortamında sürdürülebilmesine olanak sağlayan bir yöntemdir. Bu bağlamda, ÇHGM tarafından sağlanan sosyal ve ekonomik destek (SED) hizmeti ile istismar ya da ihmal durumlarının dışında bir nedenle çocuğa bakamayacak durumda olan ailelerin rehberlik ve ekonomik yönden desteklenerek, çocuğa kendi yanlarında bakabilmelerine veya çocuğun yakınlarının yanında yaşamını sürdürebilmesine olanak sağlanmaktadır (Soylu ve Diğ., 2015: 10).

Sosyal yönden yaşanan sorunlar nedeniyle çocuğunun bakımını yerine getiremeyen ailelere sağlanan maddi ve sosyal desteklerle çocuğun aile içindeki yaşamını sürdürebilmesi, aile birliğinin korunması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, çocuk ile aile arasındaki bağ korunmuş olup, çocuğun yetiştirme süresince kendine model olarak alacak olduğu aile kavramı için sağlıklı bir zemin oluşturulmaktadır (Yazıcı, 2012: 504).

Aile içinde yaşanan çeşitli olumsuzluklarla birlikte sosyal, fiziksel, maddi açıdan çocuğun bakımının aksatıldığı ve öz ailesinin yanında bakımının sakıncalı bulunduğu durumlarda ise kısa veya uzun süreli olarak, devlet gözetimi altında, maddi destek alarak ya da gönüllülük esasına dayalı olarak çocuğun bakımını üstlenen ailelere koruyucu aile denilmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015). Bir diğer ifadeyle koruyucu aile bakımı, belirli bir süreyle ailesinin yanından ayrılmak zorunda kalan çocuğun bu süreci sağlıklı bir şekilde atlatabilmesi adına, kurum tarafından karar verilen başka bir ailenin yanında bakımının sağlanmasını sağlayan bir yöntemdir (Yolcuoğlu, 2009: 51).

Bir başka yöntem olan evlat edinme, anne ve/veya babası hukuken ya da fiilen belli olmayan, anne-babası var ise yanlarında kalması sağlıklı gelişimi açısından mümkün olmayan çocuklara sağlıklı aile ortamı sağlayan ve bu ailenin asli bir ferdi durumuna getiren yasal dayanaklı bir yöntemdir. Evlat edinmeye dair sağlanması gereken koşullar, hükümler ve evlatlık ilişkisinin kaldırılmasıyla ilgili durumlar Medeni Kanun'un 305 ile 320 arasındaki maddelerce belirtilmiştir. Yasaya göre, 30 yaşını geçmiş, evli ise

5 yılı doldurmuş eşlerin birlikte evlat edinebilmesine olanak sağlanmış olup, hizmete başvuran kişi ile evlat edinilecek çocuk arasındaki yaş farkının 18 olması zorunlu tutulmuştur (Yolcuoğlu, 2009: 51).

Kurum bakımı hizmeti ise bakımı ve korunması devlet tarafından üstlenilen korunmaya ihtiyacı olan çocuklara sağlanan bakım yöntemlerinden olan ayni ve nakdi yardım ile aile ortamında bakım, koruyucu aile ya da evlat edindirme yöntemi gibi seçeneklerin içinde yer alan, 24 saatlik bakımın sağlandığı geçici ya da sürekli bakım yöntemidir (Elmacı, 2010: 951). Kurum bakımında, farklı sebeplerden dolayı ailesinin yanında bulunması sakıncalı bulunan, devlet koruması altına alınan, aralarında kan bağı bulunmayan farklı yaş gruplarında çocukların bakımı, devlet tarafından görevlendirilen, çocuklarla herhangi bir kan bağı olmayan görevliler tarafından aynı çatı altında sağlanmaktadır (Tomanbay, 1999).

Bir başka ifadeyle, korunmaya ihtiyacı olan çocukların sağlıklı bir birey olarak yetişebilmesi, topluma yararlı bireyler olarak kazandırılabilmesi için sağlanan bakım yöntemlerinden birisi olan kurum bakımı, benzer sebeplerle bir aile ortamına sahip olamayan, aralarında herhangi bir kan bağı olmayan çocukların, belirli mekânlarda, farklı sayılarda gruplar halinde, geçici veya sürekli bakımlarının, kurum tarafından görevlendirilmiş kişilerce sağlandığı bakım yöntemi olarak tanımlanabilmektedir (Yazıcı, 2012: 506).

2828 sayılı kanunda da tanımlanan yatılı çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları ve az sayıda çocuğun bir arada bulunduğu çocuk evleri kurum bakımı adı altında yer alan sosyal hizmet kuruluşlarıdır (Yolcuoğlu, 2009: 43). Kışla tipi kurumlar ve ev tipi kurumlar yaygın olarak kullanılan kurum tiplerindedir (Yazıcı, 2012: 507).

Kışla tipi kurumlar, içinde birçok çocuğun fiziksel, sosyal ihtiyaçlarının karşılanabildiği ve eğitim ve barınma ihtiyaçlarının koğuş tipinde bir arada büyük binalarda gerçekleştiği kurum bakım yöntemlerinden biridir. Çocukların sağlıklı bir ortamda yetişmelerini amaçlayan kurum bakımı sisteminde kışla tipi kurumlarda ortaya çıkan olumsuzluklar nedeniyle bir takım değişiklikler yapılmakta olup, koğuş sistemini değiştirmek amacıyla daha az çocuğun bir arada barındığı çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları olmak üzere iki ayrı gruba dönüştürülmektedir (Yazıcı, 2012: 507).

Ev tipi kurumlar, çok sayıda çocuğun bir arada bulunduğu yatakhane ya da yemekhane bölümleri yerine küçük odaların bulunduğu ve 5-10 çocuktan oluşan grupların barındığı

kurum tipidir (Şenocak, 2006: 182). Ev tipi kurumlar arasında, kışla tipi bakım yerine daha küçük mekânlarda, müstakil binalarda korunmaya ihtiyacı olan çocukların bakımının gerçekleştirilebildiği, aile ortamının sağlanabilmesinin amaçlandığı 'sevgi evleri' ve en çok 6-8 çocuğun bir arada barınabildiği apartman tipi konutlar olan 'çocuk evleri' gelmektedir (Yolcuoğlu, 2009: 50).

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çocuk evleri özelinde gerçekleştirilmiştir². Bu kapsamda, iç mekânların da gözlemlenecek olması sebebiyle, araştırma, Ankara ili ve ilçelerinde bulunan, ASPB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı çocuk evlerinde yürütülmüştür. Ankara genelinde bulunan 127 adet çocuk evi arasından 0-6 yaş grubunda olan çocukların bulunduğu ev sayısı 38 olarak tespit edilmiş ve bu mekânlar araştırmanın evrenini oluşturmuştur.

Araştırma nitel bir temele sahiptir ancak özellikle veri toplanması esnasındaki güvenilirliği arttırmak ve evreni daha iyi yansıtabilmek adına karma araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Ankara ilinde bulunan ve 0-6 yaş grubu çocukların yaşadığı 38 Çocuk Evi (ASPB Aralık 2016 Verileri) içerisinde evreni daha iyi yansıtabilmek adına, araştırma kapsamında incelenecek ev sayısının belirlenmesinde, nicel araştırmalarda kullanılan seçkisiz örnekleme yöntemlerinden olan ve evren büyüklüğünün belli olduğu durumlarda uygulanan örneklem belirleme formülü kullanılmış ve örneklem sayısı en az 7 ev olarak hesaplanmıştır.

Her bir çocuk evinden sorumlu 3 eleman bulunduğu bilgisi üzerinden, belirlenen evlerde görev yapan çalışanların tamamına ulaşılması hedefine sadık kalınarak toplamda 21 bakım elemanı ile görüşülmüş; görüşme esnasında önceden hazırlanmış görüşme soruları sorulmuştur. Araştırmanın nitel kısmını oluşturan bu aşamada, 8 adet açık uçlu sorunun yöneltildiği yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş; seçilen 7 Çocuk Evinde bulunan okul öncesi yaş grubundaki yaklaşık 35 çocuğun günlük yaşamda yaşadıkları ya da yaşayabilecekleri öngörülen ev kazaları, kazaların türleri ve buna sebep olan kaynaklar hakkında bilgi edinilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuş ve bulgular kategorize edilerek değerlendirilmiştir. Bu anlamda karma bir

² Makalede sunulmakta olan bulgu ve bilgiler, ilk yazarca tamamlanmış olan Yüksek Lisans Tezi kapsamında elde edilmiştir.

yöntem izlenen bu süreçte hedef, iki yöntemin (nicel ve nitel) çalışma amaçlarına uygunluk ve güvenilirlik açılarından avantajlı yönlerinin kullanılması olmuştur.

Nitekim karma araştırma yöntemi, iki yöntem (nicel ve nitel) arasında gerçekleşen sentez ile yöntemlerin eksiklerinin giderilmesinde ve araştırmanın güvenilirliğinin artırılmasında bir fırsat olarak görülmektedir. İki yöntemin birbirini desteklemesi ve onaylaması, ayrıntılı ve gelişmiş bir analiz yapılmasına olanak vermesi ve oluşan yeni anlayışlarla düşülen çelişkiler sonucunda yeni araştırma konularının ortaya çıkabilmesi bu yöntemin avantajları arasındadır (Tunalı vd., 2016: 107).

Evlerin iletişim bilgilerine ÇHGM çalışanları aracılığı ile ulaşılmış; bakım elemanları ile evlerdeki nöbet günlerinde bir araya gelinerek ev kazalarına yönelik görüşme soruları uygulanmıştır. Görüşmeler için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan ve ilgili kurumdan gerekli izinler alınmış ve görüşmeler iki aylık bir sürede tamamlanmıştır.

Elde edilen verilerin sunulması ve anlatımında, çalışma kapsamına alınan evler büyük harflerle, görüşme yapılan kişiler numaralarla, evlerde yaşayan çocuklar ise Ç1, Ç2, Ç3... şeklinde kodlanmıştır.

Haddon Matrisi

Olay öncesi, olay anı ve olay sonrası olmak üzere 3 aşamadan oluşmaktadır. Olay öncesi evresinde; olası kaza riskini önlemek, olay anı evresinde; kaza sırasında meydana gelebilecek yaralanma ihtimalini en aza indirmek, olay sonrasında ise; yaralanma kaynaklı oluşan istenmeyen sonuçları azaltmak amaçlanmaktadır. Matrise göre her üç aşamada da, insan davranışları, donatılar, fiziksel ve sosyo-ekonomik çevreler olaya dair ipuçları veren faktörler olarak değerlendirilmektedir (Williams, 1999: 15) (Çizelge: 1).

Çizelge: 1 Haddon Matrisi Tablo Örneği (Williams,1999: 15)

Haddon Matrisi		Faktörler			
		İnsan	Araç / Nesne	Fiziksel Çevre	Sosyo-ekonomik Çevre
Evreler	Olay Öncesi				
	Olay Anı				
	Olay Sonrası				

Bu kapsamda, araştırma konusu dâhilinde somut verilere ulaşılabilecek, çocuk evlerinde görev yapan bakım elemanları ile görüşmeler yüz yüze tamamlanmış; görüşme verilerinin analizi için Haddon Matris modeli incelenmiştir. İncelenen bu model dâhilinde, verilerin belirli bir sistematığe oturtulması sağlanarak, öne çıkan kaza sebepleri mobilya ve donatı elemanları kapsamında incelenmiş, problemlere uygun çözüm önerileri geliştirilmiştir. Ek olarak, mobilya ve donatılarla sağlanabilen bir mekân tasarımı örneği geliştirilmiş ve bir sistem önerisinde bulunulmuştur.

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, bakım elemanları ile gerçekleştirilen yüz yüze görüşmelerden elde edilen verilere yer verilmektedir. Görüşmelerde elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu veriler ele alınarak, karşılaşılan kaza türlerine göre matrisler oluşturulmuştur. Oluşturulan matrislerde, kaza türlerinin meydana geldiği an ve sonrasına dair, alınmış veya alınabilecek önlemler yer almaktadır.

Çocuk evlerine ve bakım elemanlarına ait bilgilerin gizliliği açısından görüşme yapılan evler A, B, C, D, E, F, G harfleri ile, bakım elemanları ise; her evde çalışan 3 bakım elemanı olduğu göz önünde bulundurularak sırasıyla 1'den 21'e kadar numaralarla ifade edilmiştir. Aynı zamanda konuşma sırasında telaffuz edilen çocuk isimleri yerine, konuşmalar metne dönüştürülürken kodlar kullanılmıştır.

Yapılan görüşmeler üzerinden uygulanan içerik analizi kapsamında, bakım elemanlarının anlatmış olduğu kaza vakaları tiplerine göre kategorize edilmiştir. Düşme, çarpma, zehirlenme, kayma, kesikler öne çıkan kaza türlerindedir. Elde edilen veriler Haddon Matrisi'ne uyarlanarak, kaza evrelerinde kazayı önlemeye ve/veya

sonuçlarını azaltmaya yönelik öneriler sunulmuştur. Bu veriler aynı zamanda, gerçekleştirilen çalışmanın sonucu kapsamında yer alan çocuk yatma mekânı tasarım önerisi için ipuçları da sunmuştur.

Düşme, çocuk evlerinde hem iç mekânda hem de dış mekânda en sık karşılaşılan kaza tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Düşme, çarpma vakaları için bakım elemanlarının aktardıkları olaylar şunlardır;

“A” evinde çalışan 2 numaralı bakım elemanı, kendisinin mutfakta olduğu esnada, 5 yaşındaki Ç1’in odasındaki dolap çekmecelerini merdiven basamağı gibi kullanıp tırmanırken düştüğünü belirtmiştir.

“D” evinde çalışan 10 numaralı bakım elemanı, evdeki yatakların yüksekliğinin 0-6 yaş grubu çocuklar için uygun olmadığını, öğle uykusuna yatırdığı çocuklardan Ç2’nin uyku esnasında yataktan düştüğünü ifade etmiştir.

“D” evinde görev yapan 12 numaralı bakım elemanı ise, gün içinde düşme vakalarına birçok kez denk geldiklerini, bu kazaların çoğunlukla, zamanlarını büyük kısmını geçirdikleri oturma odasında gerçekleştiğini, bunun dışında koridorda da halıya takılıp düştüklerini belirtmiştir.

“E” evinde çalışan 15 numaralı bakım elemanı ile yapılan görüşmede, mutfakta su içmek isteyen Ç3’ün bardağa ulaşmak için sandalyeye çıktığını ve dengesini kaybedip düştüğünü anlatmıştır

“G” evinde gerçekleştirilen görüşmelerde 20 numaralı bakım elemanı, rafta duran oyuncak kutusuna ulaşmak isteyen Ç4’ün üstüne kutunun düştüğünü, altında küçük çaplı yaralanma meydana geldiğini ifade etmiştir.

‘C’ evinde çalışan 7 numaralı bakım elemanı, oyun esnasında çocukların birbirlerini ittiklerini, bu sırada da Ç5’in yemek masasının köşesine kafasını çarptığını söylemiştir.

‘G’ evinde çalışan 21 numaralı bakım elemanı, dolabındaki kıyafetlerine ulaşmak isteyen Ç6’nın üstüne dolap askılığının düştüğünü ve yaralandığını anlatmıştır.

Çizelge: 2 Ev Kazalarından Düşme Örneğine Uygulanan Haddon Matrisi (Topgül, 2017)

Düşme / Çarpma	İnsan (Çocuk veya Bakım Elemanı)	Araç / Nesne (donatılar-dolap, sandalye vb.)	Çevre (Fiziksel ve Sosyoekonomik Ç.) (konut ve yakın çevresi, sosyal normlar)
Olay Öncesi	Çocuklara ve/veya bakmakla yükümlü kişilere düşme olayına karşı bilinç oluşturma	Düşmeye sebep olabilen cisimlerin, donatıların tehlike durumlarını azaltmak	Üst seviyede gözetim sağlamak
Olay Anı	Olay anında gerekli müdahaleleri yapabilecek personelle çalışmak	Kazanın sonuçlarını azaltabilecek önlemler almak	Olayla ilgili gerekli kişilere haber vermek (ilkyardım ekibi, ev sorumlusu vb.)
Olay Sonrası	Meydana gelen kaza sonucu yaralanma vakasıyla ilgili müdahalelerin öğretilmesi	Kazaya sebep olan nesnenin kaza mağduru kişiden uzaklaştırılması, kişinin olaydan daha fazla zarar görmesinin engellenmesi	Gerekli tedavi sürecinin başlatılması ve/veya çevrenin iyileştirilmesi için gerekli çalışmaların yapılması

Uygulanan Haddon Matrisi'nde (Çizelge: 2), bakım elemanlarının anlatıları doğrultusunda, düşme/çarpma tipi kazaların evrelerinde alınabilecek önlemler ve/veya yapılabilecek uygulamalardan bahsedilmiştir. Bu bağlamda, olay öncesi, kazaya neden olabilecek durumları önceden tahmin ederek alınabilecek önlemler (donatıları sabitlemek, meydana gelebilecek olaylara karşı çocukları önceden uyarmak, bilgilendirmek vb.) olarak tanımlanabilmektedir. Olay anında ise, alınan tüm önlemlere rağmen meydana gelebilecek kaza halinde olaydan hasar almayı engellemeye, azaltmaya yönelik önlemler ele alınmaktadır.

Zehirlenme, vücudun ağız yolu, solunum yolu ve deri yolu ile olmak üzere 3 farklı şekilde zararlı maddelere maruz kalması sonucu doku işlevlerinde bozuklukların meydana gelme durumudur (Binay, et al., 2010). Zehirlenme vakaları için bakım elemanları şu ifadeleri kullanmışlardır;

“B” evinde çalışan 6 numaralı bakım elemanı, kendisinin ev işleriyle meşgul olduğu sırada oyun oynayan çocuklardan Ç7'nin buzdolabında muhafaza edilen bir ilacı sandalye yardımıyla uzanıp aldığını ve oyun esnasında, aynı zamanda kardeşi olan Ç8'e içirdiğini belirtmiştir. Olaya kısa sürede yapılan müdahaleler nedeniyle zehirlenme olayının önüne geçildiğini eklemiştir.

Çizelge: 3 Ev Kazalarından Zehirlenme Örneğine Uygulanan Haddon Matrisi (Topgöl, 2017)

Zehirlenme	İnsan (Çocuk veya Bakım Elemanı)	Araç / Nesne / Madde (gaz, temizlik malzemesi, ilaç vb.)	Çevre (Fiziksel ve Sosyoekonomik Ç.) (konut ve yakın çevresi, sosyal normlar)
Olay Öncesi	Her türlü zehirlenme tehlikesine karşı, çocuklarda ve bakıcılarda bilinç yaratma	Zehirlenmeye yol açabilecek nesnelere güvenilir yerde muhafaza etmek	Yaşanılan çevreyi kazaya zemin oluşturmayacak şekilde düzenlemek
Olay Anı	Olaya sebep olan madde veya cisim karşısında gerekenleri yapabilecek personelle çalışmak	Zehirlenme tehlikesi fark edildiği andan itibaren sonuçlarını azaltacak eylemde bulunmak (pencere açmak, su ile seyreltmek, temizlemek vb.)	Kazanın kaynağını kestikten sonra gerekli yer (hastane) ve kişilere haber vermek
Olay Sonrası	Zehirlenme durumu yaşandıktan sonra ilk müdahaleleri yapabilmek	Olayın yaşandığı madde veya cismi kişiden uzaklaştırmak/ kişiyi uzaklaştırmak	Kaza mağduru kişi için tedaviye başlanması ve çevreye, konuta yönelik aksaklıkların giderilmesi

Oluşturulan Haddon Matrisi (Çizelge: 3), anlatılan olayların dışındaki zehirlenme türleri de göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Buna göre, ifade edilen matriste yer alan insan faktörü, çocuk evlerinde yaşayan kişileri kapsamaktadır ve olayın evrelerine göre konu ile ilgili bilinçlenmelerin sağlanması ve ilk müdahalelerin yapılması kapsamında bilgi vermektedir. Araç, nesne, madde faktörü genel anlamda ele alındığında, zehirli gazlar, kimyasal malzemeler, tıbbi ilaçlar, zehirli gıdalar vb. bulunmaktadır. Tehlikenin ana kaynağının muhafaza edilmesi, kolay ulaşılabilirliğinin engellenmesi gibi önlemler ve olay sonrasında dair tehlikeli maddenin ortamdan uzaklaştırılması (gaz zehirlenmesi durumunda ortamı havalandırma, besin veya kimyasal ilaç zehirlenmesinde ise kişinin vücudunu arındırma vb.) gibi önlemler alınabilmektedir.

Kesik, yırtılma, delinme tipi kazalar, ev kazaları arasında sık rastlanan, makas, bıçak, jilet gibi kesici, delici aletlerin cilt yüzeyinde oluşturduğu hasarlardır (Balcı, 2016).

“C” evinde görev yapan 7 numaralı bakım elemanı, gün içinde çocukların oyun esnasında düşüp, masa, koltuk, dolap kenarlarına çarpabildiklerini ifade etmiştir. Ç9’un elinde bardakla mutfığa koşarken kapı eşliğine takılıp düştüğünü, kırılan bardak ile de elinin kesildiğini aktarmıştır.

“G” evinde çalışan 19 numaralı bakım elemanı ise, oyuncağının pili biten Ç10’un pili değiştirmek istediğini, pil kapağını açmak için çatal kullandığını ve bu esnada çatalın kayıp elini yaraladığını anlatmıştır.

Çizelge: 4 Ev Kazalarından Kesik Örneğine Uygulanan Haddon Matrisi (Topgöl, 2017)

Kesik	İnsan (Çocuk veya Bakım Elemanı)	Araç / Nesne (bıçak, makas, jilet vb. kesici/delici aletler, cisimler)	Çevre (Fiziksel ve Sosyoekonomik Ç.) (konut ve yakın çevresi, sosyal normlar)
Olay Öncesi	Çocuklara bıçak, makas vb. kesici aletlerin kullanıma dair uyarılarda bulunmak	Kesici, delici aletler vb. ciltte çizilme, kesimlere neden olabilecek nesnelerin çocukların ulaşamayacağı yerde depolanması	Mekanları ve donatıları oluşabilecek kaza durumlarını öngörerek tasarlamak
Olay Anı	İlkyardım konusunda yeterli bilgiye, eğitime sahip personelle çalışmak	Kişide/çocukta kesik olduğu andan itibaren yaralanma sonuçlarını azaltacak önlemler alma (kesilen bölgeye basınç uygulayarak kan akışını durdurmak vb.)	Konutta yaşayanları bilgilendirmek, uyarmak (daha fazla kişinin yaralanmasını engellemek)
Olay Sonrası	Personelin, yaralanma gerçekleşikten sonra gerekli müdahaleleri yapabilmesi	Kesici, delici aletin, cismin yaralanan kişiden uzaklaştırılması veya cam kırılması vb. durumlar için kişinin olay yerinden uzaklaştırılması	Yaralanan kişiye ilkyardım uygulaması yapmak, gerekli durumlarda ilkyardım ekiplerini çağırarak / Kaza ile ilgili mekânsal problemlerin giderilmesi

Haddon Matrisi kullanılarak, kesik tipi kazayı önlemeye, sonuçlarını azaltmaya dair yapılabilecekler, öneriler tablolştırılmıştır (Çizelge: 4). Kesik yaralanmalarına neden olabilecek mekânsal düzenlemelerin önceden yapılması, kaza gerçekleşmesi durumunda ise diğer kişilerin uyarılarak ortamdaki etkilenmelerinin engellenmesi ve yaralanan kişinin tedavi sürecinin başlaması çevre faktöründe ele alınmaktadır. Genel anlamda matris, kazanın meydana gelmemesi için yapılması gerekenler, kaza gerçekleşmesi durumunda yapılacak müdahaleler ve kaza sonrasında aynı kazanın tekrar yaşanmasını engelleyecek düzeltmeler ve tedavi süreci olarak özetlenebilmektedir.

Araştırma kapsamında, kazaların sonuçlarının azaltılmasına yönelik öneriler getirilirken, mekân ve donatı tasarımları, kazaların meydana gelme ve/veya kaza sonuçlarına etkisi önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, elde edilen bulgular sonucu, okul öncesi yaş grubu çocukların ev kazalarından korunabilmesi için çocuk evlerinde yapılması planlanan mekân tasarımında göz önünde bulundurulması gereken önlemler;

- Özellikle 90 cm'nin altında kalan mobilya ve donatıların keskin ve sivri köşelerinin yumuşatılması, malzeme olarak da çeşitli metaller ve cam gibi sert malzemelerden uzak durulması,
- Çocukların gün içinde sıklıkla kullandığı eşyaların, oyuncakların erişebilecekleri yerlerde depolanması,

- Pencere, kapı ve varsa merdiven açıklıklarının korkuluklarla veya kilit sistemleriyle korunaklı hale getirilmesi, pencere açıklıklarının önüne çocukların tırmanabilecekleri donatıların konulmaması,
- Dolap, raf, konsol vb. donatılara tırmanma, tutunma vb. eylemler sonucunda meydana gelebilecek düşme ve devrilme tehlikesine karşı donatıların duvara sabitlenmesi,
- Kesik ve zehirlenmeye sebep olabilecek makas, bıçak, tıbbi ilaç, temizlik malzemeleri vb. kimyasal maddeler için çocukların erişemeyeceği depolama birimlerinin tasarlanması,
- Mobilya ve donatı tasarımlarında cam benzeri kırılabilirliği yüksek malzemelerin tercih edilmemesi, kullanılacağı durumlarda ise kırılmaya karşı dayanımı yüksek temperli camların kullanılması,
- Islak mekânlarda zemine uygulanabilecek farklı ve mümkünse eksiz döşeme malzemeleri ile kayganlığın önlenmesi,
- Yataktan düşme kazalarını engelleyebilmek için karyola çevresine koruyucu set uygulanması veya karyola yüksekliklerinin çocukların antropometrik değerlerine uygun şekilde tasarlanması olarak sıralanabilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın temel amacı bağlamında, kurum bakımı altındaki çocukların yaşama mekânları çocuk evleri özelinde incelenmiş; iç mekânlarda bulunan mobilya ve donatı elemanlarının, konutlarda meydana gelen kazalar ile ilişkisi ele alınmıştır.

0-6 yaş aralığı çocukların bulunduğu çocuk evlerinde görev yapan bakım elemanları ile yapılan yüz yüze görüşmelerde çocukların ev ortamında yaşadıkları kazalar, bu kazaların türleri, ne sıklıkla gerçekleştiği ve kazaları önlemede aldıkları tedbirlerle ilgili sorular sorulmuştur.

Literatürlerdeki bilgiler ve görüşmelerden elde edilen bulgular göz önünde bulundurulduğunda, çocuk evlerinde 0-6 yaş grubunda karşılaşılan düşme ve diğer ev kazalarının büyük çoğunluğunun mobilya ve donatı elemanlarından kaynaklandığı sonucuna varılmıştır. Çocukların gelişim süreçleri açısından sağlıklı tasarlanmış mekânların önemi vurgulanmıştır. Bununla birlikte, konut içerisinde çocukların günlük aktivitelerini gerçekleştirebilecekleri oyun alanlarına yer verilmediği gözlenmiştir. Çalışma kapsamında, gözlemler sonucu tespit edilen eksiklikler ve araştırma sonucu

elde edilen bulgular göz önünde bulundurularak yatma alanı tasarımına karar verilmiştir. Bu kapsamda, gerçekleştirilen tasarımda, yatma ve depolama birimlerinin ölçüleri, sirkülasyon alanı, döşeme malzemeleri vb. kriterler ve işlevler göz önünde bulundurulmuştur.

Görüşmeler esnasında yapılmış olan gözlemler sonucunda, çocuk evlerinde yatma mekânlarında kullanılan donatıların ölçülerinin çocuklara uygun olmadığı ve iki ya da üç çocuğun birlikte paylaştıkları odalarda her çocuğa ait yatak olmakla birlikte, bir elbise dolabı ve bir çalışma masasının bulunduğu tespit edilmiştir. Çocukların yatma alanlarında kitap ve oyuncaklarını depolayacak birimler yer almadığı için, salon mekânlarında bulunan vitrin ve konsolların kitaplık ve çocuklara ait eşyaların depolandığı birimler olarak kullanıldığı gözlenmiştir. Mekânların temel işlevleri kişiselleştirmeye imkân vermediği kanısına varılmış ve tespit edilen eksiklikler tasarım aşamasında göz önünde bulundurulmuştur.

Tasarımlar farklı bireysel tercihlere ve yeteneklere uyum sağlayabilir, bir işlevi gerçekleştirebilmek için kullanıcıya farklı yollar sunabilirse kullanımda esneklik ilkesini yerine getirebilmiş sayılacaktır (Koca, 2015: 140).

Bu bağlamda iki kişinin kullanımına uygun olarak tasarlanan mekânda Şekil 1'de görüldüğü gibi, yatma alanlarında kendilerine ait çizimlerini, boyamalarını, fotoğraflarını asabilecekleri ip düzeneklere ve kendi giysilerini depolayabilecekleri ünitelere yer verilmiştir. Görüşmeler sırasında, çocuklara ait yatak ve baza ölçülerinin okul öncesi yaş grubu çocukların fiziksel yapılarına uygun olmadığı, düşme durumunda ciddi hasarlara neden olabilecek ölçülere sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Çocukların mekân algılarının yetişkinlerden farklı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, çocukların, her mekânı kendilerine oyun ve yaşama alanı olarak seçebilecekleri potansiyeli dikkat çekmektedir. Bu ihtimal dahilinde, çocuklara yönelik mekânların, tehlikesiz ve çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimlerine uygun olarak tasarlanması gerektiği görüşü ön plana çıkmaktadır (Mutdoğan, 2014: 1137)

Şekil: 1 0-6 Yaş Grubu Çocuk Evleri İçin Yatma Mekânı Tasarımı Önerisi (Topgöl, 2017)

Şekil 2’de yer alan zemine yakın yatma alanı tasarımı ile çocuğun başka bir kişinin yardımına ihtiyacı olmadan da yatabilmesi, istediği zaman yatağına çıkıp istediği zaman inebilmesi, bunun yanında yataktan düşme, yatak korkuluklarına çarpma, sıkışma vb. kazaların oluşumunu engellenmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte, yatma alanının girişinden itibaren sirkülasyon alanı boş bırakılmıştır. Bu alan çocukların oyun alanı olarak kullanımına ayrılmış olup, olası düşme vb. kazalarda bir donatıya çarpma sonucu meydana gelebilecek yaralanmaların engellenmesi amaçlanmıştır.

Şekil: 2 0-6 Yaş Grubu Çocuk Evleri İçin Yatak ve Depolama Ünitesi Tasarımı (Topgül, 2017)

Depolama ünitelerinin üst kısmı oturma birimi olarak da kullanıma olanak sağlayacak şekilde tasarlanmış olup, üstünde yer alan minder, pencerenin alt yüzeyinde bulunan karalama tahtasının veya yatak alanının önünde de kullanılabilir (Şekil 3).

Şekil: 3 0-6 Yaş Grubu Çocuk Evleri İçin Yatma Mekânı Tasarımı Önerisi (Topgül, 2017)

Şekil: 4 0-6 Yaş Grubu Çocuk Evleri İçin Yatma Mekânı Tasarımı Genel Görünümü (Topgöl, 2017)

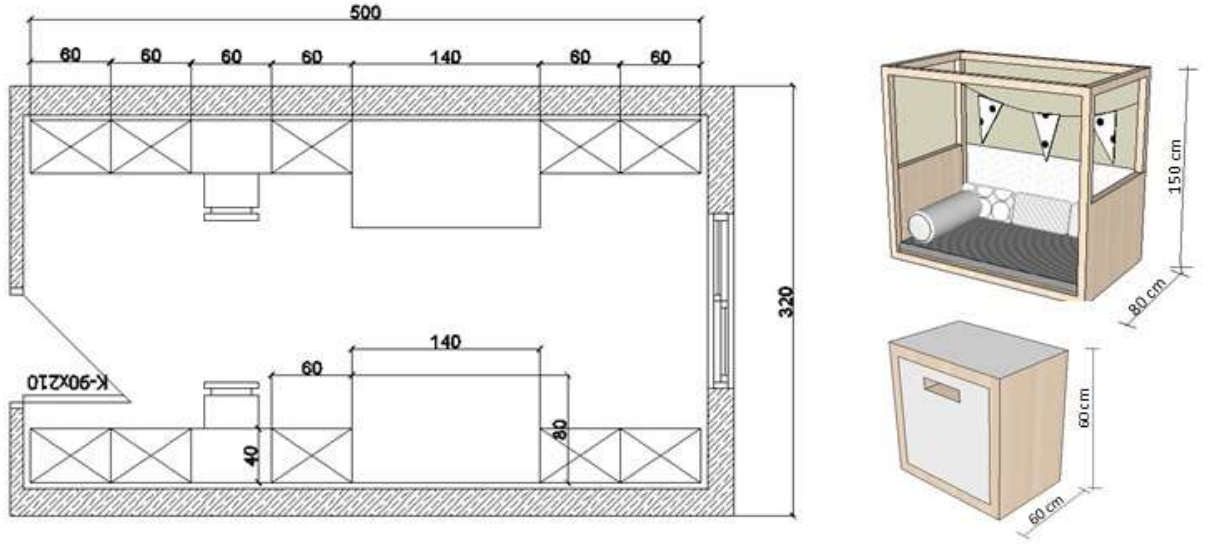
Sunulan bu öneri mekânında;

- Öncelikle, en fazla 2 çocuğun aynı yatma mekânını kullanması öngörülmüş, böylece mekân ve donatıların çocuk tarafından kişiselleştirilebilmesine olanak sağlanmış, ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeterlilikte alan bırakılmıştır.
- Araştırma kapsamında yer alan depolama birimlerinden kaynaklanan ev kazaları göz önünde bulundurularak, çocukların oyuncak, giysi vb. kişisel eşyalarını depolayabilecekleri, kolaylıkla ulaşabilecekleri, bağlantı elemanı içermeyen çekmece sistemli üniteler tasarlanmıştır.
- Öneri mekânında yer alan pencere açıklığının önü boş bırakılmış, hem çocukların pencereye ulaşımının engellenmesi amaçlanmış hem de pencere altında yer alan yüzey, ortak zaman geçirebilecekleri bir oyun alanına dönüştürülmüştür.
- Depolama birimlerinin üst yüzeyleri oturma alanı ve masa olarak kullanılabilir, böylece çocuklar aktivitelerini bu yüzeylerde gerçekleştirebilmektedirler.
- Olası düşme vakaları için yumuşak bir zemin oluşturulması amaçlanmış, bu doğrultuda 50x50 ölçülerde döşenebilen, ısı ve ses yalıtımı sağlayan, anti-bakteriyel karo halı kullanılması planlanmıştır. Modüler yapıda olan zemin

kaplaması sayesinde aşınan, lekelenen parçaların da değiştirilmesine olanak sağlanmaktadır.

- Aynı zamanda tasarım aşamasında, imalat kolaylığı ve malzeme esnekliği açısından ekonomik bir seçenek sunmak amaçlanmıştır. Farklı mekânlara uyarlanabilen, basit tasarım önerileri ile çocuk evlerinde yaşanabilecek ev kazalarını önleyebilmek, önlenemeyen kazaların sonuçlarını en aza indirgeyebilmek amaçlanmıştır.

Şekil: 5 0-6 Yaş Grubu Çocuk Evleri İçin Yatma Mekânı Tasarımı Ölçüleri (Topgöl, 2017)

Ev kazaları, toplumun her kesiminde meydana gelebilen istenmedik olaylar olarak karşımıza çıkmakla birlikte, bu çalışmada, çeşitli nedenlerle sağlıklı bir aile ortamı içinde yer alamayan, toplum içerisinde 'korunmaya ihtiyacı olan çocuk' statüsünde tanımlanan dezavantajlı çocukların topluma kazandırılabilmesi ve gelişimlerinin desteklenmesi amaçlanmıştır.

Bu doğrultuda;

- Düşme, çarpma sonucu yaralanmaları önleyebilmek için mobilya ve donatıların köşelerinin yumuşatılması, mümkünse, bu tür bir kenar yumuşatma işlemine rahatlıkla izin veren yumuşak türlerden doğal masif ahşap kullanılması,
- Konut genelinde kullanılan mobilyaların duvara sabitlenmesi,

- Mobilya ve donatılarda kullanılacak malzemelerin elektrik yalıtkanlığı veya ısı dayanımı yüksek olan malzemelerden seçilmesi,
- Düşme sonucu yaralanmayı engelleyebilmek için zemin kaplamasının yumuşak ve sabit olması,
- Konut içerisinde merdiven bulunması durumunda merdiven başlarına güvenlik kapısı takılması,
- Tıbbi malzemeler ve kimyasal ilaçlar için çocukların ulaşamayacağı depolama ünitesi tasarımı,
- Islak hacimlerde, küvet veya yıkanma teknesinde (mevcut mekanlardaki imkanlara göre) kaymayı engelleyen malzeme kullanımı,
- Takılma, düşmenin engellenebilmesi için elektronik cihazların, prizlerin olduğu duvar yüzeyine yakın konumlandırılması ve prizler için gerekli güvenlik önlemlerinin alınması,
- Konut içi aydınlatmanın yeterli olması,
- Pencere vb. açıklıklarda güvenlik kilitlerinin bulunması ve açıklıklara tırmanmayı engelleyecek mekân ve donatı tasarımlarının yapılması önerilmektedir.

Öte yandan, önerilen mobilya/donatı grubunun modüler olduğu göz önünde tutulduğunda, tedarik sistemine yönelik bir öneri de ortaya çıkmaktadır. Araştırma kapsamında yapılan gözlemlerde, çalışmanın yürütüldüğü bu evlerdeki mobilyaların çoğunlukla devlet desteği veya bağış yoluyla elde edildiği görülmüştür. Bu makalede, yapılmış olan çalışma sonuçlarına ek olarak, bu konuda bir sistem önerisi de geliştirilmiştir. Hazır ürün olarak yapılan bağışların, kimi zaman evlerde yaşayan çocukların yaş grubuna uygun olmadığı; bu nedenle ergonomik bazı problemlerin yanı sıra kazaların da ortaya çıkabildiği düşünülmektedir. Bağışların, hazır ürün olarak yapılması yerine, çocuklara uygun olarak tasarlanmış ürünlerden oluşan modüler bir sistemden, bağışlanmak istenen bedel karşılığında istenen ürün ve/veya ürün gruplarının seçilerek yapılmasının, çocukların olumlu ve sağlıklı mekânlarda vakit geçirmelerine büyük ölçüde katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu sistemin, toplumsal katma değer yaratılması konusunda önem arz ettiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2011, Kasım 3). *T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevlerine İlişkin Yönerge*. Temmuz 1, 2016 tarihinde [www.cocukhizmetleri.aile.gov.tr: http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/544e26d9369dc318044059b0/cocuk_yonerge.doc](http://www.cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/544e26d9369dc318044059b0/cocuk_yonerge.doc) adresinden alındı
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2015). *Koruyucu Aile Yönetmeliği*. Temmuz 30, 2016 tarihinde [www.aile.gov.tr: http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/544e2471369dc318044059a0/koruyucu_aile_yonetmeliği.pdf](http://www.aile.gov.tr/data/544e2471369dc318044059a0/koruyucu_aile_yonetmeliği.pdf) adresinden alındı
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2016, Şubat). *ASPB 2015 Yılı İdare Faaliyet Raporu*. Temmuz 30, 2016 tarihinde [www.aile.gov.tr: http://www.aile.gov.tr/data/56d469a8369dc56f90d98bbd/2015%20Yılı%20Bakanlık%20İdare%20Faaliyet%20Raporu.pdf](http://www.aile.gov.tr/data/56d469a8369dc56f90d98bbd/2015%20Yılı%20Bakanlık%20İdare%20Faaliyet%20Raporu.pdf) adresinden alındı
- Aydoğan, Y. (2006). Ev Ortamının Çocuğun Gelişimine Göre Düzenlenmesi. *Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3(10), 27-33.
- Balcı, V. (2016). *Kesik ve Zehirlenme Durumunda İlk Yardım*. Nisan 2017 tarihinde [www.kidsgourmet.com.tr: http://kidsgourmet.com.tr/kesik-zehirlenme-durumunda-ilk-yardim/](http://www.kidsgourmet.com.tr) adresinden alındı
- Birinci, A. (2005). 0-6 Yaş Grubu Çocukların, Ev ve Yakın Çevresinde Kazalardan Korunabilmesi İçin Yapılacak Mekan Tasarımı ve Fiziksel Ortam Düzenlemeleri ile Alınacak Önlemler Üzerine Bir Çalışma. *İç Mimarlık Anabilim Dalı, İç Mimarlık Programı Yüksek Lisans Tezi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- Bozdayı, A. M. (2004). *İç Mekan ve İnsan*. Ankara: Ajansmat Matbaacılık.
- Çapanoğlu, A. (2015). The Effects Of Physical Environment on Students' Perceptions in Home Office Environments. *2nd International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM2015 Conference Proceedings*, (s. 679-686).
- Demirel, E. (2009). The Renewable Tradition: Le Corbusier and the East. *Arq, Architectural Research Quarterly*, 13(3/4), 241-250.
- Demirel, E. (2017). Use-Value and the Question of Completion. *The Journal of the International Society for the Philosophy of Architecture*, 2(2), 171-172.
- Elmacı, D. (2010). Günümüzün Yetim Kalan Kuruluşları: Yetiştirme Yurtları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(4), 949-970.
- Erkal, S. (1992). *Ev Kazalarına Neden Olan Konut Faktörlerinin İncelenmesi*. [www.ulusaltezmerkezi.com: http://ulusaltezmerkezi.com/ev-kazalarına-neden-olan-konut-faktorlerinin-incelenmesi/](http://www.ulusaltezmerkezi.com) adresinden alınmıştır
- Erkal, S. (2011). *Ev Kazaları*. Ankara: Detay Yayınları.

- Gottesman, B. L., McKenzie, L. B., Conner, K. A., & Smith, G. A. (2009). Injuries From Furniture Tip-overs Among Children and Adolescents in The United States, 1990-2007. *Clinical Pediatrics*, 48(8), 851-858.
- Gür, Ş. Ö. ve Zorlu, T. (2002). *Çocuk Mekanları*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Karatepe, T. U. ve Akış, N. (2013). 0-6 Yaş Çocuklarda Ev Kazası Geçirme Sıklığı ve İlişkili Faktörler. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 165-168.
- Koca, D. (2015). Kentsel Adalet Bağlamında Sanat Merkezlerinin Ulaşılabilirliği Üzerine bir Eylem Araştırması. *11. Ulusal Sanat Sempozyumu- Sanatın Değişkenleri Bağlamında Kentsel Adalet, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi*. (s. 137-150).
- Kurt, F. Ve Aytekin, A. (2015). 0-6 Yaş Grubu Çocuklarda Ev Kazaları. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 2(1), 22-32.
- Mutdoğan, S. (2014). Water as a Play Tool in Cities: Cheong Gye Cheon Restoration Project as an Example. *SGEM International Multidisciplinary Scientific Conferences on Social Sciences and Arts*, Bulgaria, (s. 1137-1144).
- Nishida, Y., Nakazato, D., Kitamura, K., Mizoguchic, H., Yamanaka, T. (2015). Childhood-home-injury-situation simulation adaptable to an individual environment based on child physical model and injury semantic structure database. *6th International Conference on Applied Human Factors and Ergonomics (AHFE 2015) and the Affiliated Conferences, AHFE 2015* (s. 1872-1879). Las Vegas: Elsevier B.V.
- Özcebe, H. (2005). Çocuklar ve Kazalar. *III. Ulusal Ana Çocuk Sağlığı Kongresi* (s. 153-163). İzmir: Sosyal Pediatri Dergisi.
- Phelan, K. J., Houry, J., Xu, Y., Lanphear, B. (2009). Validation of a Home Injury Survey. *National Institutes of Health*, 15(5), 300-306.
- Shenassa, E. D., Stubbendick, A., Brown, M. J. (2003). Socail Disparities in Housing and Related Pediatric Injury : A Multilevel Study. *American Journal of Public Health*, s. 633-639.
- Soylu, N., Bilgiç, H., Aslan, E., Yıldırım, H., Karakaya, F., Uğur, Ç. S., Dönmez, Ç. (2015). *Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti (SED) İdarecilere ve Meslek Elemanlarına Yönelik El Kitabı*. Temmuz 10, 2016 tarihinde www.cocukhizmetleri.aile.gov.tr: <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/5638b317369dc5b11876bae3/SED.pdf> adresinden alındı
- Stack, H. J. and Elkow, J. (1966). *Education for Safe Living*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Şenocak, H. (2006). Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 51(1), 177-228.
- Şimşek, Z., Erol, N., Öztıp, D., Özer Özcan, Ö. (2008). Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örneklemde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 235-246.
- Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal Çalışma Sözlüğü*. Ankara: Selvi Yayınevi.
- Topgöl, Ç. F. (2017). *Kurum Bakımı Altındaki Çocukların Yaşam Alanlarının Ev Kazaları, Mobilya ve Donatı Elemanları İlişkisi Açısından Değerlendirilmesi: Ankara Çocuk Evleri Örneği*. Hacettepe

Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Tunalı, S. B., Gözü, Ö., Özen, G. (2016). Nitel ve Nicel Araştırma Yöntemlerinin Bir Arada Kullanılması “Karma Araştırma Yöntemi”. eKurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi, 24 (2), 106-112.

Williams, F. (1999). The Haddon Matrix:Its Contribution To Injury Prevention and Control. *3.National Conference on Injury Prevention and Control*, (s. 15-16). Australia. Nisan 10, 2017 tarihinde OUT ePrints: <http://eprints.qut.edu.au/10081/1/10081.pdf> adresinden alındı

Yazıcı, E. (2012). Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 499-525.

Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5(18), s. 43-57.